



**BVD / SBP**

- rapportage over internationale ontwikkelingen  
feiten en achtergronden die van belang  
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A84/009

16 februari 1984

### RONDE BENOEMING VAN DE NIEUWE CPSU-LEIDER

De bekendmaking door het Sovjetrussische persbureau TASS op 10 februari van het overlijden van Sovjetpresident en partijleider kwam niet onverwacht. Eerder diezelfde dag had de Franse minister van Buitenlandse Zaken, , tijdens een bijeenkomst in Brussel deze gebeurtenis al gemeld en zich daarbij beroepen op berichten van de Franse ambassade in Moskou. Op 9 februari waren er overigens al speculaties in deze richting ontstaan doordat , de zoon van de partijleider en lid van de Sovjetrussische delegatie bij de lopende besprekingen in Stockholm over "vertrouwenwekkende maatregelen en ontwapening in Europa", plotseling "wegens familieomstandigheden" naar Moskou bleek te zijn vertrokken. Bovendien was op diezelfde dag op de Russische radio het uitzenden van lichte muziekprogramma's gestopt en was men overgegaan op het meer klassieke repertoire. De uitzendingen over de Olympische Winterspelen gingen echter gewoon door. Aanvankelijk werd nog gedacht dat een andere hoge CPSU-functionaris het tijdelijke met het eeuwige had verwisseld, waarbij de naam viel van Politburolid en Defensie-minister , omdat deze enige dagen eerder onverwachts niet - zonder opgave van redenen - voor een gepland bezoek naar India was vertrokken.

Het TASS-bulletin, dat op 10 februari om 14.30 uur (Moskouse tijd) werd verspreid, bracht uitsluitend en meldde dat de dag daarvoor om tien voor vijf 's middags (eveneens Moskouse tijd) was overleden.

De benoeming van Konstantin-----

Onmiddellijk na het bericht van 's overlijden kwam er een stroom aan speculaties los, over wie nu in de hoogste CPSU-functie zou worden benoemd. De meest serieuze beschouwingen kwamen uit bij het kleine groepje Politburoleden, dat ook een plaats in het CC-secretariaat heeft omdat de leden van dit selecte gezelschap door hun combinatie van functies in de best mogelijke uitgangspositie verkeren voor het bekleden van de hoogste partijfunctie. Van het drietal , en , dat aan deze termen voldeed, werd in het algemeen de tweede als de grootste kanshebber beschouwd en werd op grond van zijn leeftijd - hij is 72 jaar - door de meeste commentatoren als een niet meer serieuze kanshebber gekwalificeerd.

Het beeld veranderde toen op 11 februari bekend werd dat bij besluit van het CC-CPSU, het Presidium van de Opperste Sovjet en de Raad van Ministers benoemd was tot voorzitter van het zg. uitvaartcomité, een benoeming die er in ieder geval op duidde dat hij als de primum inter pares binnen het Politburo werd beschouwd. Daar kwam dan bovendien nog bij dat zelf deze functie had vervuld na het overlijden van , dat ook voormalig partijleider voorzitter is geweest van het uitvaartcomité voor en deze op zijn beurt deze functie vervulde bij het verscheiden van . Daarmee was weliswaar niet "bewezen" dat de nieuwe partijleider zou worden, maar wel duidelijk gemaakt dat hij niet als "kansloos" kon worden afgedaan.

De formele beslissing viel op maandag 13 februari toen het CC-CPSU voor een buitengewoon plenum bijeenkwam. Toen werd door Politburo-lid en Sovjetpremier voorgedragen als de nieuwe CPSU-secretaris-generaal, een voorstel dat "unaniem" werd gesteund door het CC-plenum. Daarmee is dan de belangrijkste functie die bekleedde, opnieuw vervuld, Of dit nu ook betekent dat de post van voorzitter van de Defensieraad heeft overgenomen is niet duidelijk, maar lijkt wel aannemelijk vanwege de zwaarte van zijn functie in de partij. Ditzelfde geldt in ieder geval niet voor de functie van Sovjetpresident. Daarover valt de beslissing na 4 maart a.s., wanneer in de Sovjet-Unie de verkiezingen voor het nieuwe parlement worden gehouden.

Het hoeft niet uitgesloten te worden geacht dat deze functie aan een ander zal worden toevertrouwd. Van invloed kan daarbij zijn of de machtspositie van de groep rond - hij geldt als de leider van de aanhangers van voormalig Sovjetleider - voldoende sterk is om ook deze functie op te eisen. Zelfs als dat wel het geval is, dan is het toch nog minstens theoretisch mogelijk dat deze post aan een van zijn aanhangers wordt toevertrouwd. Voor het geval 's machtspositie onvoldoende is, kan het zijn dat deze positie toevalt aan een vertegenwoordiger van de groeperingen die steunden, bv. als "prijs" voor de benoeming van . In een dergelijke situatie kan gedacht worden aan een persoon als Politburolid en Defensie minister , die in eerdere speculaties wel is genoemd voor deze functie. Ook de naam van minister van Buitenlandse Zaken is in dit verband gevallen.

Revanche voor de -----aanhang

Met de benoeming van aan de top van de partij is daar een vertegenwoordiger gekomen van de groep die op zijn "mars door de instituties" als aanhangers rond zich had verzameld. Het hoeft nauwelijks in herinnering te worden geroepen dat door zelf was voorbestemd hem als partijleider op te volgen, maar dat - toen vijftien maanden geleden die kwestie urgent was geworden - hij zijn rivaal moest laten voorgaan in de run op het partijleiderschap. werd daarbij toen gesteund door de militairen in de persoon van en kon uiteraard rekenen op de support vanuit zijn eigen KGB. In de vijftien maanden dat aan de macht was is er een duidelijke anti-corruptie- en disciplineringscampagne gevoerd, heeft de partijleider een groot aantal functionarissen binnen de partij en het bestuurs- en regeringsapparaat doen vervangen en heeft hij geprobeerd zijn machtsbasis uit te bouwen. Kennelijk is het bereikte resultaat wat dit laatste betreft niet voldoende geweest om een van de leden van de -groepering ( of ) op de hoogste partijpost te doen belanden. Het is niet uit te sluiten dat daarbij een rol heeft gespeeld dat door de disciplineringscampagne in brede kringen onder partijfunctionarissen grote onrust en onzekerheid was ontstaan en dat men daaraan een einde heeft willen maken.

Opgemerkt kan in dit verband worden dat de partijfunctionarissen op provinciaal en lager niveau met een door \_\_\_\_\_ in opdracht van geleide zuiveringscampagne in de vorm van partijverkiezingen achter de rug hebben, waarbij voorzover bekend vijftien procent van de zittende functionarissen werd vervangen.

Om een lang verhaal kort te maken : tegen de achtergrond van de complexe situatie lijkt de benoeming van \_\_\_\_\_ nauwelijks anders beschouwd te kunnen worden dan als een revanche van de door-gewinterde partijbureaucraten op en als een voorlopige nederlaag voor de \_\_\_\_\_-aanhangers met hun met harde hand gevoerde beleid. Er is een indicatie dat die laatsten zich niet nog op het laatst verzet hebben tegen een mogelijke benoeming van \_\_\_\_\_.

Amper een week voor het overlijden van \_\_\_\_\_ was er nl. in een prominent Pravda-artikel een felle aanval gedaan op het beleid van de partijleiding van de Sovjetrepubliek Moldavië, een aanval die uitgelegd kan worden als een poging van de \_\_\_\_\_-groep om \_\_\_\_\_ in diskrediet te brengen. Dit moet nl. geïnterpreteerd worden tegen de achtergrond van de wetenschap dat in het kielzog van \_\_\_\_\_ vanuit Moldavië zijn lange mars naar de top is begonnen. In een systeem als het Sovjetrussische heeft een dergelijk kritisch artikel een veel verdergaande betekenis dan de feitelijke inhoud zou doen vermoeden.

De dag voordat \_\_\_\_\_ overleed kwam er een aanwijzing dat \_\_\_\_\_ 's prestige onder de in het voorgaande genoemde indirecte aanval niet te lijden had gehad. Toen publiceerde Pravda nl. een artikel waarin een nieuwe uitgave van \_\_\_\_\_ 's geschriften in warme bewoordingen werd geprezen.

De eerste toespraak van \_\_\_\_\_ als partijleider

Tijdens het buitengewone CC-plenum van 13 februari hield \_\_\_\_\_ als nieuw benoemde partijleider een rede, waarin hij o.m. inging op de interne situatie en het buitenlandse politieke beleid van de Sovjet-Unie. Hij benadrukte in zijn toespraak dat hij het beleid van zijn voorganger zou voortzetten, prees \_\_\_\_\_ uitvoerig, maar stelde ook dat het partijwerk van de afgelopen maanden realistisch moet worden beoordeeld "zonder overdrijving maar ook zonder

kleinering". Hij liet weten dat hij tot op zekere hoogte

's strijd tegen corruptie en ondoelmatigheid zal voortzetten.

In verband met dit laatste ontbrak overigens wel de bij gebruikelijke waarschuwing dat niet alleen gewone werkers, maar ook de partijkaders persoonlijk verantwoordelijk gehouden worden voor hun activiteiten op dit punt. Politieke commentatoren meenden hieruit te mogen concluderen dat de disciplineringscampagne vooral leek te kunnen waarderden om zijn propaganda-waarde. In ieder geval roemde hij de uitwerking ervan "op de gevoelens van de bevolking".

Wat de economie betreft wist te melden dat het komende vijfjarenplan, dat zal lopen van 1986 tot en met 1990, in het teken zal staan van de "intensivering" van de economie, wat erop neerkomt dat er een beter gebruik gemaakt zal moeten worden van arbeidskrachten, grondstoffen en kapitaalgoederen. Kortom, een oproep tot meer vlijt en zuinigheid, wat ook in de nadagen van de boodschap was.

De onder in gang gezette plannen voor het verlenen van meer zelfstandigheid in de bedrijven lijken bij geen genade te kunnen vinden. De thans bestaande rechten, zo stelde hij, moeten door de ondernemingen beter worden toegepast. Een opmerking over "sociale rechtvaardigheid" bij de verdeling van salarissen lijkt op een regelrechte afkeuring van recente pogingen om in de Sovjet-Unie geldelijke beloningen meer te koppelen aan arbeidsprestaties, een gedachte die is gelanceerd in het kader van het streven naar hervormingen op economisch terrein. Het is duidelijk dat en de zijnen daarvan geen voorstander genoemd kunnen worden.

liet er in zijn rede ook geen onduidelijkheid over bestaan dat er onder bij het partijkader ontevredenheid was ontstaan. Hij deed dat in een passage over de wenselijkheid van een strikte scheiding tussen partij en staat, wat op het eerste gezicht vreemd lijkt en niet goed te rijmen valt met de inhoud van artikel 6 van de Sovjetgrondwet. Daarin wordt nl. uitdrukkelijk gewezen op de leidende rol van de CPSU binnen het Sovjetsysteem en dus ook in de relatie tot de staat.

Uit de toespraak van \_\_\_\_\_ blijkt echter dat het er niet om gaat dat de partijorganen geen instructies mogen geven aan ministeries en bedrijven. Het gaat om "de gewoonte om de partijorganen op te laten treden als waren het economische managers", die "verontwaardiging wekt bij de partijkaders". De partij, aldus de nieuwe CPSU-leider, dient zijn "politiek-leidende rol" te vervullen en uitvoerende organen zoals ministeries en bedrijven mogen hun verantwoordelijkheid voor de uitvoering niet terugverwijzen naar de partijorganen. Daarmee keert hij zich, weliswaar in bedekte termen, tegen een ontwikkeling die tot gevolg zou hebben dat binnen de partijorganen een ruime plaats zou moeten worden ingeruimd voor technocratisch ingestelde functionarissen.

Over de buitenlandse politiek zei \_\_\_\_\_ dat "wij de dreiging die op dit moment tegen de mensheid wordt gecreëerd door de roekeloze avonturistische daden van agressieve kringen van het imperialisme zeer goed waarnemen". "Wij zijn niet van plan onze wil aan anderen op te leggen, maar wij zullen niet toestaan dat het militair evenwicht dat is bereikt wordt verstoord". Hij benadrukte dat "wij voor de vreedzame oplossing zijn van alle internationale problemen door middel van ernstige, gelijkwaardige en constructieve gesprekken" en dat de Sovjet-Unie met alle landen volledig wil samenwerken "om een sfeer van vertrouwen te kweken in de wereld".

De uitspraken op buitenlands-politiek terrein van \_\_\_\_\_ kwamen op zijn minst aanzienlijk gematigder over dan recente uitlatingen van \_\_\_\_\_. In ieder geval bleven scherpe uitspraken in de richting van de Verenigde Staten - de laatste maanden bijna een normaal verschijnsel - achterwege. Of er inderdaad sprake zal zijn van een wijziging of bijsturing in de buitenlandse politiek is een conclusie die nog niet getrokken kan worden. Daarvoor is het in ieder geval nog te vroeg.

-----en zijn carrière-----

Met de benoeming van de 72-jarige \_\_\_\_\_ tot CPSU-leider is deze functie in handen gekomen van een persoon die algemeen beschouwd wordt als het toonbeeld van de partijbureaucraat. Praktisch zijn hele carrière heeft zich binnen de partijbureaucratie afgespeeld en hij heeft zelfs nooit een bestuurlijke functie gehad

als eerste secretaris van een districts- of regionale partijafdeling. Functies of ervaring op economisch terrein heeft hij evenmin gehad en ook de buitenlandse politiek is niet een terrein waarop hij zijn sporen heeft verdiend.

die in Siberië is geboren, is sinds 1931 lid van de CPSU. Zijn eerste functie bekleedde hij in het district Krasnoyarsk, in de Russische Sovjetrepubliek waar hij van 1941 tot 1943 "tweede" secretaris was van de districts-partijafdeling. Hierbij moet opgemerkt worden dat het in ieder geval in die periode gebruikelijk was dat een "tweede secretaris" zich bezig hield met de organisatie-problemen van zijn partijafdeling.

volgde vanaf 1943 voor twee jaar een opleiding aan de Hogere Partijschool voor Organisatievraagstukken - niet onlogisch gezien zijn eerste partijfunctie - en werd vervolgens benoemd tot (tweede) secretaris van de partijorganisatie in de regio Penza, waar hij tot 1948 zou blijven. Na dat jaar volgde zijn benoeming tot hoofd van de CC-afdeling voor Agitatie en Propaganda van de CP in Moldavië. Vandaaruit maakte hij de overstap naar het centrale partijapparaat in Moskou, waar hij in 1956 benoemd werd tot hoofd van een van de secties van de CC-Afdeling voor Agitatie en Propaganda van de CPSU.

Uit de periode in Moldavië dateren 's relaties met , die toen in deze Sovjetrepubliek de functie van eerste partijsecretaris bekleedde. Deze betrekkingen zouden bepalend blijken voor 's verdere carrière.

Toen in 1960 (voor de eerste keer) benoemd werd tot voorzitter van het Presidium van de Opperste Sovjet, tot Sovjet-president dus, werd het hoofd van het Secretariaat van dit Presidium. Enige maanden na 's benoeming tot CPSU-leider volgde hem in het centrale partijapparaat en werd hij (in juli 1965) geplaatst aan het hoofd van de zg. CC-Afdeling Algemene Zaken. Deze Afdeling is o.a. belast met het toezicht op het partij kader, met informering van het Politburo over de toestand in de partij en met personele aangelegenheden. De Afdeling beheert de geheime partijarchieven en fungeert als het secretariaat van het Politburo.

In 1966 werd benoemd tot kandidaatlid van het CC-CPSU,

wat in 1971 werd omgezet in het volwaardig lidmaatschap van dit partijorgaan. Vervolgens werd hij in 1976 benoemd tot CC-secretaris, in 1977 tot plv. Politburolid en in 1978 tot volwaardig lid van dit beleidsbepalende partijorgaan. Ongeveer vanaf dat tijdstip gold als de door zelf naar voren geschoven opvolgingskandidaat.

Tot ongeveer medio 1983 zou zijn functies van CC-secretaris en Politburolid blijven combineren met de functie van hoofd van de CC-Afdeling Algemene Zaken, wat hem binnen het CPSU-apparaat een bijzondere machtspositie leek te verschaffen. Toen hij deze functie - was toen al partijleider - moest overdragen aan de man die overigens al sinds 1968 in deze CC-Afdeling als zijn eerste plaatsvervanger was opgetreden ( ), was dit voor sommige waarnemers aanleiding om te schrijven dat hij aan macht had moeten inboeten. In ieder geval gold hij - mede op grond van zijn leeftijd - toen al niet meer als een serieuze kandidaat om t.z.t. op te volgen.

Het feit dat die opvolging anders heeft uitgepakt zal voor een deel - zoals in het voorgaande al is gesteld - te maken hebben gehad met het feit dat de positie van de groeperingen rond nog niet voldoende sterk was om hun eigen kandidaat benoemd te krijgen. Waarschijnlijk hebben de -aanhangers zich wel willen schikken in de benoeming van , omdat hij - juist door zijn leeftijd - niet méer kan worden dan een "overgangspartijleider", waarna er betere kansen zullen komen voor kandidaten als CC-secretaris en Politburolid . Reeds nu al circuleren er geruchten - afkomstig van onbekende Sovjetfunctionarissen - dat hij de tweede man is in de Sovjethiërarchie en daarmee al is uitverkoren om in de toekomst als partijleider op te volgen.